

Lapset ja media

Lapsen kasvaminen on aina yksilöllistä ja jokainen lapsi on myös mediankäyttäjänä omanlaisensa. Kaikki lapsen havainnot ja tulkinnat perustuvat aikaisempiin kokemuksiin ja vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Mitä turvallisemmassa ympäristössä lapsi kasvaa, ja mitä enemmän hän saa tukea ja ymmärrystä osakseen lähipiiriltään, sitä paremmin lapsi on myös varustautunut mahdollisia median aiheuttamia uhkia vastaan. Kirjat, internet, elokuvat, tietokonepelit, mainokset, televisiot, valokuvat, kännykät... Ne ovat kaikki mediaa ja osa pienenkin lapsen elämänpiiriä. Vanhemman ei tarvitse itse olla mediataituri tai tietokonevelho opastaakseen lasta elämään tämän päivän maailmassa. Lapset tarvitsevat sekä suojelevaa että sallivaa mediakasvatusta. Nämä sivut tarjoavat vinkkejä eri-ikäisten lasten mediakasvatukseen - miltä tietyn ikäisiä lapsia pitää suojella ja mitkä sisällöt voivat hyödyttää lapsen kehitystä.

Mietityttääkö lapsesi mediankäyttö? Voit soittaa MLL:n

Vanhempainpuhelimeen tai kirjoittaa vapaaehtoiselle päivystäjälle nettikirjeen. MLL:n päivystäjät on koulutettu tarjoamaan keskusteluapua myös lasten median käyttöön liittyvissä asioissa. Voit soittaa tai kirjoittaa nimettömänä ja luottamuksellisesti.

Media ja lapsen ikä

Psykologinen kehitys on kuitenkin tavallisesti kaikilla samantapaisten vaiheiden läpikäymisen jatkumo. Lapsen ikä vaikuttaa siihen, millaisena lapsi mediasisällöt näkee ja mitä hän on valmis kokemaan.

Tässä luvussa kuvataan lapsen kehitystä mediapsykologian kautta ja annetaan ikäkausikohtaisia vinkkejä kasvattajille.

Media ja 0-1 -vuotias

Jo vastasyntynyt nauttii musiikista, etenkin sellaisesta, jota äiti on kuunnellut raskauden loppuvaiheessa. Kauneinta musiikkia vauvalle on vanhempien laulu, mutta moni vauva kuuntelee mielellään myös muuta rauhallista musiikkia. Kovat, yllättävät äänet puolestaan pelottavat lasta. Värit ja selkeät kuvat alkavat kiinnostaa vauvaa viimeistään muutaman kuukauden iässä, etenkin iloisia ihmiskasvoja muistuttavat kuvat ovat tavallisesti mieluisia. Lähellä vuoden ikää lapsi selailee tavallisesti mielellään yksinkertaisia kuvakirjoja. Hän tutkii maailmaa kaikilla aisteillaan, joten parasta luettavaa lapselle ovat paksusivuiset pahvi- tai kangaskirjat. Niitä saa maistella rauhassa.

Kasvattajan vinkit

- * Ota vauva syliisi ja tanssi vauvalle mieluisan musiikin tahdissa.

- * Lorut ja runot tukevat lapsen puheen kehitystä. Tietyn lorun liittäminen hoitotoimiin, kuten nukkumaanmenoon, voi auttaa vauvaa hahmottamaan päivärutiineja.

Media ja 1-2 -vuotias

Kiinnostus kuvien tutkimiseen jatkuu. Lapsi jaksaa tavallisesti keskittyä seuraamaan yksinkertaista tarinaa kuvakirjasta. Aikuinen voi tukea lapsen puheen kehitystä nimeämällä kuvista asioita ja esineitä. Lapsi innostuu musiikista ja voi aikuisen tuella eläytyä musiikin tunnelmaan liikkeillä ja taputuksilla. Välkkyvä kuvaruutu kiinnostaa lasta, mutta pieni taapero ei tarvitse televisiota tai tietokoneita kehityksensä tueksi. Päinvastoin jopa lapsille suunnatut ohjelmat saattavat tässä ikävaiheessa olla taaperolle vielä liian monimutkaisia ja nopeatempoisia.

Kasvattajan vinkit

- * Huolehdi siitä, ettei televisio ole jatkuvasti päällä.

* Katselkaa yhdessä perheen ja sukulaisten valokuvia. Lapsi nauttii, kun hän tunnistaa tuttuja kasvoja. Kaukaisemmatkin sukulaiset pysyvät tällä tapaa lapsen mielessä.

Media ja 2-3 -vuotias

Lapsen kyky ilmaista itseään kehittyy harppauksin. Lapsi nauttii kuvien tuottamisesta itse esimerkiksi piirtämällä ja maalaamalla vaikka sormiväreillä. Osa lapsista laulaa mielellään musiikin mukana, toiset osallistuvat mieluummin kuuntelemalla, tanssimalla tai yksinkertaisilla rytmisoittimilla säestämällä. Lapsi alkaa ymmärtää asioiden pysyvyyden: esine ei katoa vaikka se ei olisikaan näkyvissä. Erityisesti "kurkistuskirjat" innostavat. Niissä luukun takaa paljastuu yllätys. Kurkistusluukkujen avulla lapsi testaa esineen olemassaolon pysyvyyttä.

Kasvattajan vinkit

* Piilota suuri kuva pienempien paperinpalojen alle ja paljasta kuvaa vähän kerrallaan. Lapsi saa arvata, mikä kuva piilosta ilmestyy.

* Vielä ei ole kiire elokuviin tai teatteriin. Esitykset kestävät liian pitkään. Pimeä sali ja kovat äänet voivat pelottaa lasta.

Media ja 3-4 -vuotias

Leikki-ikäisen mielikuvitusmaailma on rikkaimmillaan. Vahvista lapsen eläytymis- ja kuvittelukykyä tarjoamalla monipuolisia, pienille lapsille sopivia elämyksiä. Järjestä lapselle paljon tilaisuuksia itseilmaisuuksiin musiikin, kuvataiteen, kirjallisuuden ja erityisesti leikin keinoin. Leikki on lapsen pääasiallinen tapa tulkita maailmaa, ja leikki saa usein aineksia myös mediasta. Varmista siis, että lapsi saa kehitystasolleen sopivia mediakokemuksia kotiympäristön lisäksi mahdollisesti myös elokuvista, teatterista, konserteista sekä taidenäyttelyistä. Vaikka lapsen suhde mediaan on kokeilevaa ja leikinomaista, ei mediankäyttö kuitenkaan saa korvata leikkimiseen käytettävää aikaa.

Kasvattajan vinkit

* Tutustu digitaalisten pelien ja kuvaohjelmien ikärajoihin. Aseta selvät säännöt siitä, mitä ohjelmia lapsi saa katsoa ja mitä pelejä pelata.

Ikäraja on lapselle helposti ymmärrettävä syy sallia tai kieltää katselu.

* Pidä kiinni asettamistasi aikarajoituksista.

* Etsikää ja leikatkaa yhdessä kiinnostavia kuvia lehdistä. Näin lapsi saa sekä askarteluharjoitusta että tutustuu lehteen medianä. Huolehdi kuitenkin siitä, että käytetyt lehdet eivät sisällä lasta järkyttävää materiaalia.

* Seuraa lapsesi leikkejä. Mitä ne kertovat perheen mediaympäristöstä?

Media ja 4-5 -vuotias

Varhainen sukupuoli-identiteetti kehittyy muiden kokemusten ohella myös median mallien kautta. Monet lapset ovat innostuneita stereotyyppisistä prinsessa- ja ritaritarinoista ja -leikeistä. Yhtäältä vahva mielikuvitus tekee median välittämistä tarinoista tärkeitä ja vetovoimaisia, toisaalta lapsi pelästyy herkästi etenkin voimakkaita visuaalisia esityksiä. Media-aihteiset painajaiset ovat hyvin yleisiä. Aikuisen on tärkeä huolehtia siitä, että lapsen mediakokemukset ovat hänen kehitystasolleen sopivia. Mediasisältöjen ikärajat on tehty noudatettaviksi. Television ja radio suljetaan, ellei kukaan keskity seuraamaan ohjelmaa.

Kasvattajan vinkit

* Sijoita televisio ja pelilaitteet yhteiseen tilaan lastenhuoneen sijasta. Näin niiden käyttöä on helpompi valvoa.

* Jos lapsi pelästyy jotain mediassa kohtaamaansa, on tärkeää, että lähellä on luotettava aikuinen.

* Lapsi on mielellään kuvattavana ja valokuvien avulla hän seurata omaa kehitystään vauvasta asti. Aikuisen avustuksella lapsikin voi olla kuvaajana: yllätyt, kuinka erilaiselta maailma näyttää lapsen perspektiivistä!

Media ja 5-6 -vuotias

Lapsi erottaa aiempaa paremmin toden ja tarun. Hän alkaa ymmärtää, että asioilla on muuttumattomia perusominaisuuksia. Mediaesitysten mukaansatempaavuus tekee median välittämistä tarinoista kuitenkin hyvin todenoloisia, ja aikuista tarvitaan sekä emotionaaliseksi turvaksi että avaamaan keskustelua mediaesityksissä käsiteltävistä asioista ja niiden herättämistä tunteista. Lisäksi lapsen kanssa tulee puhua mainoksista, sillä lapsen on vaikea ymmärtää mainontaa kaupalliseksi vaikutusyritykseksi. Lapset voivat tuottaa itsekin mediaa. Lapset kehittelevät omia tarinoita ja esiintyvät yleensä mielellään tutulle yleisölle.

Kasvattajan vinkit

* Kirjaa ylös lapsen tarinoita ja kuvaa esityksiä. Vanhempien mielenkiinto ja osallistuminen kertovat lapselle, että hän on rakastettu ja että aikuinen arvostaa lapsen tekemisiä.

* Tutustu internetiin yhdessä lapsen kanssa. Lapselle sopivat sivut voidaan tallentaa internetselaimen suositlistalle. Tietokoneen suojauksilla ja esto-ohjelmilla voidaan estää pääsy ei-toivotuille sivuille, mutta ne eivät koskaan korvaa vanhemman läsnäoloa.

* Varaa aikaa keskusteluille. Mikä mediaesityksessä oli mukavaa, mikä kurjaa? Mistä lapsi päättää, onko mediassa koettu totta vai ei? Mistä tunnistaa mainoksen, ja voiko kaikkea mainostettavaa ostaa?

Media ja 6-7 -vuotias

Kouluiän lähellä entistä tiedollisemmat asiat alkavat leikin ohella kiinnostaa lasta, ja medialla on tärkeä rooli tiedon välittäjänä. Lukemaan oppiminen avartaa lapsen maailmaa ja tuo uusia mediasisältöjä lapsen ulottuville. Monet lapset innostuvat erityisesti sarjakuvalehdistä, joita on helppo ymmärtää puutteellisellakin lukutaidolla. Lukutaito on kuitenkin haaste kasvattajalle, sillä lapsi tavoittaa aivan uudella tavalla aikuisille suunnattua mediaa, esimerkiksi iltapäivälehtien lööppejä. Aikuisen on oltava valmis keskustelemaan lapsen kanssa myös vaikeista teemoista.

Kasvattajan vinkit

* Ole perillä siitä, millaista mediaa lapsesi kavereiden luona käytetään. Sopikaa tarvittaessa vanhempien kesken yhteisistä pelisäännöistä.

* Kivaa tekemistä ja opettavaisia pelejä voi internetistä löytää esimerkiksi tuttujen kirjahahmojen tai lastenohjelmien sivuilta.

* Automatkat sujuvat mukavammin, kun varaatte paljon kuunneltavaa mukaan. Pitäkää vaikka levyraatia tai kilpailkaa siitä, kuka tunnistaa ensimmäisenä kappaleen alkutahtien perusteella.

Media ja 7-9 -vuotias

Kouluikäinen viettää tavallisesti aikaa kotonaan ilman vanhempia. Tällöin on tärkeää, että perheessä on laadittu säännöt mediankäytöstä. Etenkin internetin ja kännykän käytöstä on sovittava lapsen kanssa, sillä niiden välityksellä ollaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Lapsi saattaa olla teknisesti hyvinkin näppärä, mutta taito ymmärtää mediaa ja sen sisältöjä ei kehity itsestään laitteiden käyttötaidon myötä. Tulkintataitojen kehitys vaatii sekä aikaa että aikuisen tukea ja läsnäoloa. Esimerkiksi lapsen moraalinen kehitys on vaiheessa, jossa yleinen hyväksyntä määrittelee kielletyn ja sallitun rajat. Lapsen on

vaikea suhtautua kriittisesti mediasankareiden tekemisiin, joten aikuista tarvitaan herättämään keskustelua oikeasta ja väärästä.

Kasvattajan vinkit

- * Katselkaa televisiota ja pelatkaa pelejä yhdessä. Anna lapsesi näyttää ja opettaa sinulle osaamia asioita.

- * Kullekin perheenjäsenelle voidaan luoda tietokoneelle oma käyttäjäprofiili. Lapsen käyttäjäprofiiliin voi halutessaan säätää sellaiseksi, ettei sen kautta pääse internetiin. Näin varmistat, että nettiä käytetään vain sovitulla tavalla vanhempien ollessa kotona.

- * Jos lapsella on oma kännykkä, tallentakaa siihen tärkeiden aikuisten numerot. Opetelkaa soittamaan näihin numeroihin. Kerro myös, miten hätäpuhelu soitetään.

Media ja 9-11-vuotias

Suosikkikirjat, -sarjat, -pelit ja -yhtyeet ovat lapselle tärkeitä, ja ne luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta myös kaveripiirin kesken. Ystävien merkitys on suuri, mikä toisaalta johtaa ryhmäpaineeseen. Hurjien mediasisältöjen kuluttamisesta voi etenkin pojilla tulla

"rohkeustestejä". Lapsi ei ole vielä kypsä vastuuseen mediavalintojensa seurauksista, vaan aikuisen on edelleen rajoitettava ja säänneltävä lapsen mediankäyttöä niin sisällöllisesti kuin ajallisestikin. Selkeät säännöt suojaavat ikäviltä kokemuksilta ja estävät innokkaan mediankäytön muuttumisen muuta elämää haittaavaksi liikakäytöksi.

Kasvattajan vinkit

- * Kännykkä ei saa olla kiusaamisen väline. Muistuta lasta siitä, että salakuvaaminen tai ilkeiden viestien lähettely ei ole sallittua. Mikäli lapsi itse saa kurjia viestejä, siitä pitää kertoa heti tutulle aikuiselle.

- * Käykää yhdessä elokuvissa tai järjestäkää kotiin koko perheen leffailta. Osoita kiinnostusta lapsesi suosikkinäyttelijöitä ja -ohjelmia kohtaan.

- * Kerro lapselle, että netissä on myös sopimatonta ja laitonta aineistoa. Rohkaise lasta kertomaan mahdollisesti kohtaamistaan häiritsevistä tai mieltä askarruttavista aineistoista ja yhteydenotoista.

Media ja 11-13 -vuotias

Kun lapsi alkaa lähestyä murrosikää, median vaikutus identiteetin rakentumisessa korostuu. Mediasisältöjen kautta lapsi peilaa itseään suhteessa maailmaan, mikä saattaa aiheuttaa aikuistumis- ja ulkonäköpaineita. Nuoren identiteettityölle itsen peilaaminen mediahahmoihin on kuitenkin tärkeää, sillä se mahdollistaa maailman tarkastelun erilaisissa rooleissa. Omien mediasuosikkien kautta nuori ilmaisee itseään. Niiden avulla tuodaan julki sekä omia mieltymyksiä että osallisuutta ryhmän yhteisistä arvoista. Internetillä on varhaisnuorille suuri merkitys etenkin olemassa olevien ystävyys-suhteiden ylläpitäjänä. Internetin vuorovaikutuksellisten palveluiden avulla luodaan myös uusia sosiaalisia kontakteja, joten vanhempien on syytä opastaa lastaan toimimaan viisaasti verkkomaailmassa.

Kasvattajan vinkit

- * Tutustu nuoren käyttämiin medioihin ja sähköisiin palveluihin.

Vanhemman ei tarvitse osata kaikkea, mitä nuori osaa. Tärkeintä on olla kiinnostunut ja keskustella asioista.

- * Sopikaa miten kännykkää käytetään: saako nuori käyttää kännykällä nettiä tai ostaa pelejä, logoja tai soittoääniä.

- * Kysele, mitä kavereilla katsotaan ja pelataan. Sovi myös sukulaisten kanssa, millaisia pelejä ja elokuvia nuorelle saa ostaa.

Media ja 13-17 -vuotias

Nuoruusikä on oman minuuden etsimisen ja löytämisen aikaa.

Identiteettityö ja itsenäistyminen vanhemmista etenevät joillain rauhasasti esimerkiksi roolikokeilujen kautta, toisilla hyvinkin kapinallisten irtiottojen tietä. Tunne-elämä leiskuu ja seksuaalisuus nousee pintaan, mutta samaan aikaan kehittyvät myös tunteiden hallintakyky sekä tiedolliset ja abstraktin ajattelun taidot. Median käyttö suuntautuu ahmimisikäisen seikkailu- ja harrastesisällöistä yhä enemmän realistisiin, nuorten elämästä kertoviin aineistoihin ja sosiaaliseen mediaan. Oman alakulttuurin ja oman vertaisryhmän rooli nuoren valinnoissa ja ajattelussa saa yhä enemmän painoarvoa. Idolit, esikuvat ja sankarit ovat tärkeitä, olivatpa he lähipiirin arjen sankareita tai julkkishahmoja. Sosiaalista mediaa käytetään yhä enemmän oman itseilmaisun ja oman alakulttuurin ilmentämisessä.

Kasvattajan vinkit

* Vanhemman on tärkeä olla selvillä siitä, kenen kanssa lapsi viettää aikaansa, ulkomaailman lisäksi myös internetympäristössä. Osoita positiivista kiinnostusta nuoren nettitekemisiä kohtaan. Näin keskusteluilmapiiri pysyy avoimena, eikä nuoren tarvitse salailla kontaktejaan. Muistuta, että tunkeilevat ja häiritsevät yhteydenotot tulee torjua heti alkuunsa eikä nettituttuja kannata tavata kasvotusten kertomatta siitä ensin luotettavalle aikuiselle.

* Nuori tarvitsee edelleen vanhemman tukea ja läsnäoloa. Keskustelkaa yhdessä lukemistanne lehtijutuista ja katsomistanne elokuvista ja ohjelmista. Ole kiinnostunut nuoren mielipiteistä. Kunnioita niitä.

Murrosikäisen median käyttö

Murrosikäiset nuoret muodostavat omaa identiteettiään ja alkavat itsenäistyä vanhemmistaan. Erityisesti tunteiden hallintakyky sekä tiedolliset ja abstraktin ajattelun taidot kehittyvät. Mediankäyttö suuntautuu yhä enemmän nuorten elämästä kertoviin aineistoihin ja sosiaaliseen mediaan. Oman alakulttuurin ja vertaisryhmän rooli nuoren valinnoissa ja ajattelussa saa yhä enemmän painoarvoa myös median käyttöön liittyen. Erityisesti sosiaalista mediaa käytetään itseilmaisun ja oman alakulttuurin ilmentämisessä.

Vanhemman on hyvä olla selvillä siitä, mistä nuori on kiinnostunut ja kenen kanssa hän viettää netissä aikaa. Osoita positiivista kiinnostusta nuoren nettitekemisiä kohtaan. Ole kiinnostunut nuoren mielipiteistä ja kunnioita niitä. Näin keskusteluilmapiiri pysyy avoimena, eikä nuoren tarvitse salailla kontaktejaan.

Nuori tarvitsee edelleen vanhemman tukea, kannustusta ja läsnäoloa.

Muistuta nuorta kaveritaidoista ja hyvien tapojen noudattamisesta myös netissä. Jutelkaa netissä tapahtuvista asioista kuten muistakin arkisista asioista. Keskustelkaa yhdessä lukemistanne jutuista ja katsomistanne elokuvista ja sarjoista, pelatkaa yhdessä. Pyydä nuorta näyttämään ja kertomaan pelaamistaan peleistä ja käyttämistään sosiaalisista medioista ja siellä esiintyvistä ilmiöistä.

Muistuta nuorta, että nettituttuja ei kannata tavata kasvotusten yksin, vaan mukaan kannattaa ottaa esimerkiksi hyvä ystävä ja tapaamisesta tulee kertoa etukäteen luotettavalle aikuiselle. Muistuta, että tunkeilevat ja häiritsevät yhteydenotot netissä pitää torjua heti alkuunsa.

Rohkaise nuorta kertomaan hänelle mahdollisesti lähetetyistä ilkeistä viesteistä tai halveksuvista kuvista vanhemmalle tai muulle luotettavalle aikuiselle. Puutu netissä tapahtuvaan kiusaamiseen. Kuule ja ota huomioon, mitä nuori itse toivoo.

Vanhemman tehtävänä on myös tukea nuorta hallitsemaan omaa ajankäyttöään. Netinkäyttö tai pelaaminen voi olla liiallista silloin, jos nuoren muut elämän osa-alueet kärsivät siitä. On tärkeää, että median tai laitteiden parissa vietetyn ajan lisäksi nuorelle jää aikaa tavata kavereita, nukkua, syödä, käydä koulua, ulkoilla ja liikkua

Varmista, ettei nuori katso ohjelmia tai pelaa pelejä jotka ovat sopimattomia hänen ikätasolleen. Televisio-ohjelmien, elokuvien ja pelien ikärajat eivät ole suosituksia, vaan ilmoittavat lapsen ikätasolle haitallisesta sisällöstä. Ikärajamerkinnot ovat S, 7, 12, 16 ja 18. Digitaalisten peleissä käytössä olevat ikärajat 3, 7, 12, 16 ja 18 eivät kerro pelin vaikeustasosta tai soveltuvuudesta tietyn ikäisille, vaan ne varoittavat sisällön mahdollisesta haitallisuudesta. Pelien ikärajat ovat sitovia, eli niitä tulee noudattaa.

Lähde

Vanhempainnetti. Media ja lapsen ikä. Mannerheimin lastensuojeluliitto.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/